

Lexika športového komunikačného registra v Slovníku slovenských neologizmov

Soňa Rešovská – Lucia Gianitsová-Ološtiaková

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
gianitsova@gmail.com, resovska.s@gmail.com

Kľúčové slová: neologizmus, Slovník slovenských neologizmov, športový komunikačný register, subregister, teória lexikálnej motivácie, nominačné typy motivácií

Keywords: neologism, Dictionary of Slovak Neologisms, sports communication register, subregister, theory of motivation in lexis, nomination motivation

0 Úvod

Život a vývoj spoločnosti so sebou neustále prináša nové podnety, na ktoré je jazyk ako jeho integrálna súčasť nútený reagovať. Na úrovni lexikálnej zásoby sa tak deje prostredníctvom neologizácie – tvorenia nových jazykových jednotiek. Vývoj lexiky v zmysle neologizácie v období posledných približne tridsať rokov sa v slovenčine pokúša zmapovať prebiehajúci projekt *Slovníka slovenských neologizmov*. Jednou z jeho súčastí je aj lexika športového komunikačného registra (ďalej aj ŠKR), ktorej prítomnosť v neologickom slovníku odráža súčasnú popularitu profesionálneho i rekreačného športu. Predkladaný príspevok ponúka náhľad do neologickej lexiky ŠKR z pohľadu vzniku týchto jednotiek, ako aj z pohľadu športových odvetví a oblastí, v ktorých sa neologická lexika najčastejšie objavuje.

1 Slovník slovenských neologizmov

Projekt *Slovníka slovenských neologizmov* (ďalej *SSNe*) sa uskutočňuje na *Inštitúte slovakistiky a mediálnych štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity* od roku 2012 ako zatiaľ inštitucionálne nepodporený projekt. Predchádzala mu stáž L. Ološtiakovej v *Ústave pro jazyk český Akademie věd ČR*, kde vznikla myšlienka na podklade neologickeho slovníka *Nová slova v češtině* (Martincová a kol., 1998, 2004; ďalej aj NSČ) vytvoriť slovník podobného typu aj pre slovenčinu.

V súčasnosti ide o projekt realizovaný formou záverečných prác v troch etapách. Prvá etapa pozostávala zo zostavenia heslára na základe overovania existencie slovenských ekvivalentov neologizmov spracovaných v rámci dvoch dielov slovníka NSČ.¹ V tejto fáze na projekte spolupracovalo 28 študentov, ktorí v rámci svojich záverečných prác, vedených L. Ološtiakovou, S. Rešovskou a L. Palkovou, spracovali približne 11 000 hesiel.²

Náplňou druhej fázy, ktorá bola prezentovaná v rámci kapitoly *Slovotvorná motivácia a temporálna motivácia* v kolektívnej monografii *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine* (porov. Gianitsová-Ološtiaková – Ološtiak – Rešovská, 2015, s.

¹ Overovanie existencie neologickej jednotiek v slovenčine sa uskutočňovalo vyhľadávaním v databázach *Slovenského národného korpusu* (2013, 2015, 2018) a webových korpusov *Aranea* (2014), resp. prostredníctvom webového vyhľadávača *Google*, bližšie porov. Rešovská, 2015b, s. 337–340, Gianitsová-Ološtiaková – Rešovská (rkp.).

² Autori M. Černická (2013), K. Faltinová (2013), S. Rešovská (2013), Z. Muchálová (2015), L. Oboril (2015), B. Benešová (2016), M. Fedič (2016), K. Ficeriová (2016), L. Hornáková (2016), P. Hriceňáková (2016), A. Kampová (2016), L. Pavučková (2016), E. Zozuláková (2016), M. Baksová (2017), J. Frigová (2017), P. Haščinová (2017), V. Jožiová (2017), A. Károlyová (2017), T. Kolcunová (2017), D. Koňáková (2017), B. Lachová (2017), J. Nedoroščiková (2017), J. Pasierbová (2017), L. Sabová (2017), A. Zavadová (2017), P. Gnapová (2018), R. Kozáková (2018), V. Vancová (2018).

830–907), bolo dopĺňanie heslára prostredníctvom rekonštrukcie slovotvorných hniezd a analýza pilotného súboru 1800 neologických lexií, získaných prostredníctvom záverečných prác M. Černickej (2013, 2015), K. Faltinovej (2013, 2015) a S. Rešovskej (2013, 2015a), z hľadiska teórie lexikálnej motivácie (porov. Furdík, 2008; Ološtiak, 2011, 2015a, 2015b, 2017a, 2017b) s dôrazom na slovotvornú motiváciu, jej obsahové i formálne aspekty.

Tretia fáza sa v nadväznosti na druhú opäť realizuje formou záverečných prác.³ Jej hlavným cieľom je rozšírenie heslára prostredníctvom rekonštrukcie slovotvorných hniezd a uskutočnenie analýzy už zozbieraných jednotiek z hľadiska teórie lexikálnej motivácie podľa metodiky vypracovanej počas druhej fázy projektu a prezentovanej v práci L. Gianitsovej-Ološtiakovej, M. Ološtiaka a S. Rešovskej (2015, s. 830–907), ale aj v čiastkových príspevkoch S. Rešovskej (2016, 2017).

Ako ukážku rozširovania heslára prostredníctvom rekonštrukcie slovotvorných hniezd možno uviesť lexému zo ŠKR *taiči* (porov. aj Benešová, 2018):⁴

taiči

- > *taiči-ovať*
- > > *taičiova-nie*
- > *taiči-ový*
- >> *taičov-o*
- > **taiči-sta**⁵
- >> *taičist-ka*
- >>> *taičistk-in*
- >> *taičist-ov*
- >> **taičist-ický**
- >>> *taičistick-y*

Predpokladané ukončenie v súčasnosti prebiehajúcej tretej fázy v roku 2020 počíta s rozšírením heslára o 1500 jednotiek na konečných 13 500 slovníkových hesiel.

Uvádzame niekoľko ukážok z pripravovaného slovníka, vzhľadom na tému tohto príspevku sú zo športovej oblasti:

a) Jednoslovné neologické lexémy (porov. aj Kozáková, 2018, s. 32):

challenger [čelindžer] – m. neživ. -gera/-gra G sg., -geri/-gri L sg., -gery/-gre N pl., -germi/-grami I pl. – šport. svetový tenisový turnaj nižšej kategórie, ktorý slúži tenistom na získanie bodov, aby sa mohli umiestniť vo svetovom rebríčku: *Poznáme sa z challengerov a určite to bude kvalitný tenis z oboch strán.*

b) Viacslovné neologické lexémy (porov. aj Lachová, 2017, s. 38):

snowboarding – m. neživ. -gu G sg., -gu L sg.

– **extrémny snowboarding** [snoubording] – *viacslov.* – šport. snowboarding vo veľmi náročných, vysokohorských podmienkach: *Ak budete chcieť adrenalinové lyžovanie alebo nebodaj extrémny snowboarding, s tým u poisťovne nepochodíte.*

³ Autorky B. Benešová (2018), N. Biedková (2018), K. Ficeriová (2018), L. Hornáková (2018), P. Hriceňáková (2018), E. Hvozdková (2018), L. Pavučková (2018), A. Veselovská (2018), Kat. Volovská (2018), Kr. Volovská (2018).

⁴ Hrubým typom písma sa uvádzajú jednotky, ktoré obsahoval pôvodný hesláar NSČ, kurzívou sú uvedené jednotky doplnené do heslára na základe rekonštrukcie slovotvorného hniezda.

⁵ Ide o motivát nesklonného substantíva vytvorený pomocou sufixu *-ista*, kde sa vytvára morfológický (slovotvorný) uzol (porov. Furdík, 2004, s. 154). Pri slovotvornej analýze dávame prednosť zakončeniu slovotvorného základu na *-i*, tzn. zachovávame morfológickú podobu motivujúceho slova (porov. Sokolová – Moško – Šimon – Benko, 1999, s. 28).

- c) Neosémantizmy, jednotky s už existujúcou formou, ale novým významom (porov. aj Koňaková, 2017, s. 44):

kotol – *neosém.* – m. neživ. *kotla* G sg., *kotle* L sg., *kotly* N pl., *kotlami* I pl. – *šport.* skupina športových fanúšikov, ktorá sa schádza vo vyhradenom sektore štadióna a povzbudzuje svoje mužstvo skandovaním, vlajkami a pod.: *Slovenský fanúšik natočil unikátne video v kotli krakovského derby.*

2 Teória lexikálnej motivácie, temporálna motivácia a neologizmy

Základným metodologickým východiskom pri zostavovaní *SSNe* je teória lexikálnej motivácie (TLM), ktorej podstatou je vnímanie lexikálnej jednotky ako motivovanej, zapojenej do vzťahov s ostatnými lexikálnymi jednotkami v rámci lexikálnej zásoby. Systém TLM tvorí sedemnást' motivačných typov,⁶ z ktorých je pre neologizmy kľúčová temporálna motivácia. Ňou sa vyznačujú všetky časovo príznakové jednotky, pričom v prípade neologizmov ide o prítomnosť príznaku novosti: „(...) prostredníctvom príznaku temporálnosti používateľa jazyka vnímajú isté lexikálne jednotky ako nové, resp. novšie (...)“ (Gianitsová-Ološtiaková – Ološtiak – Rešovská, 2015, s. 830).

Otázka, ktorú lexikálnu jednotku možno považovať za neologizmus a ktorú nie, je, prirodzene, aj pre autorov pripravovaného *SSNe* základnou otázkou. Všeobecne možno povedať, že za temporálne motivovanú jednotku s príznakom novosti, čiže neologizmus, môžeme považovať každú jednotku v momente vstupu do lexikálnej zásoby. Túto podmienku spĺňajú aj individualizačne motivované jednotky – okazionalizmy, ktoré Ľ. Liptáková (2000, s. 14) charakterizuje ako nové jednotky, ktoré sú výsledkom doteraz slovotvorne nerealizovaných systémových možností jazyka a vznikajú príležitostne v jedinečnom a individuálnom kontexte.⁷

Základný rozdiel medzi okazionalizmom a neologizmom vidíme v protiklade individuálna príslušnosť, nereprodukovanosť (okazionalizmus; porov. Ološtiak, 2011, s. 280) – kolektívna príslušnosť, reprodukovanosť (neologizmus). Neologizmus teda preniká do lexikálnej zásoby s cieľom uspokojiť konkrétnu komunikačnú a nominačnú potrebu celého jazykového spoločenstva alebo aspoň jeho časti. Je prirodzené, že ani v tomto prípade v jazyku neexistuje presná hranica medzi uvedenými javmi (neologizmus – okazionalizmus), preto sme sa rozhodli oprieť sa o frekvenčné kritérium. Tým nevylučujeme možnosť, že pôvodný okazionalizmus sa môže komunikačne rozšíriť a stratiť príznak individuálnej príslušnosti, t. j. môže dôjsť k posunu individuálna príslušnosť → kolektívna príslušnosť (tento jav sa nazýva individualizačná demotivácia; Ološtiak, 2011, s. 291–292).

Do databázy *SSNe* preto zaraďujeme iba tie jednotky, ktorých frekvencia v databázach *SNK*, webovom korpuse *Aranea* či vo výsledkoch vyhľadávania prostredníctvom webového vyhľadávača *Google* dosiahla minimálne tri výskyty v rôznych typoch textov. Ako okazionálne lexémy sa z databázy vylúčili také jednotky, ktorých frekvencia nepresiahla tri výskyty, resp. sa viacero výskytov objavilo v texte literárneho diela alebo prekladu literárneho diela, kde možno jednotku pokladať za autorský okazionalizmus, resp. v kontextoch, z ktorých nebolo možné jednoznačne odčítať význam, v akom sa jednotka používa, alebo kontext nebol dostačujúci na výber vhodnej exemplifikácie, a teda jednoznačné potvrdenie existencie jednotky.

⁶ 1 **Základné typy**: 1.1 *Elementárna*: paradigmatická; 1.2 *Špecifikované typy*: 1.2.1 fónická, 1.2.2 sémantická, 1.2.3 morfológická, 1.2.4 slovotvorná, 1.2.5 syntaktická, 1.2.6 frazeologická, 1.2.7 onymická motivácia; 2 **Nadstavbové typy**: 2.1 expresívna, 2.2 registrová, 2.3 terminologická, 2.4 sociolektická, 2.5 teritoriálna, 2.6 temporálna, 2.7 individualizačná motivácia; 3 **Kontaktové typy**: 3.1 interlingválna, 3.2 abreviačná motivácia (Furdík, 2008).

⁷ K širšiemu (nielen slovotvornému) chápaniu okazionalizmov na podklade motivačnej kooperácie porov. Ološtiak (2011, s. 287–290).

Druhým problémom, ktorý je potrebné pri príprave SSNe vyriešiť, je, ako dlho po jeho vstupe do lexikálnej zásoby možno slovo považovať za neologizmus. V prípade pripravovaného slovníka za neologizmy považujeme lexikálne jednotky, ktoré sa v slovenčine objavili po roku 1989, a nevymedzujeme žiadnu ďalšiu podmienku, ktorá by určovala, že tieto slová už nie sú neologizmami. Spomenutý rok vnímame ako medzník jednak zo spoločensko-politického hľadiska vzhľadom na zmenu politického režimu po udalostiach tzv. nežnej revolúcie z novembra r. 1989, jednak z lingvistického hľadiska, keďže v tomto období vyšli dve publikácie, *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* (Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989) a *Krátky slovník slovenského jazyka* (1987, 1989), ktoré mapujú tendencie v lexike od 50. do konca 80. rokov 20. storočia, a tak uzatvárajú jednu etapu vo vývoji lexiky a otvárajú novú, ktorá prináša nové spoločensko-politické podmienky, podporujúce vznik nových pomenovaní.

V nadväznosti na predchádzajúce informácie možno ďalej špecifikovať, že neologizmy v jazyku vznikajú ako odpoveď na tri typy komunikačných potrieb:

- potreba pomenovať nový denotát, napr. *pilates* – „cvičenie skladajúce sa z gymnastických cvikov, z jogy, ktoré má za cieľ tvarovať dlhé a štíhle svaly, zoštíhľovať a posilňovať“;
- nahradenie staršieho pomenovania novým s cieľom aktualizácie, napr. *lyžiarske stredisko* → *skipark*;
- pôvodné pomenovanie je nepresné alebo príliš úzke, napr. *tribúna* → *kotol* „skupina športových fanúšikov, ktorá sa schádza vo vybranom sektore štadióna a povzbudzuje svoje mužstvo skandovaním, vlajkami atď.“

Avšak samotná prítomnosť temporálnej motivácie vzhľadom na jej adherentný charakter na vznik novej jazykovej jednotky nie je dostačujúca. Na fyzickom utvorení novej jednotky sa podieľajú spolu s temporálnou motiváciou motivačné typy s vlastnosťou nominácie – slovotvorná, interlingválna, syntaktická, sémantická, morfológická, abreviačná (porov. Ološtiak, 2011, s. 49). M. Ološtiak (rpk.) charakterizuje jednotlivé typy jazykovomotivačného tvorenia takto:

1. intralingválne tvorenie – tvorenie nových jednotiek v rámci jedného jazyka,

1.1 intralexematické tvorenie – pôsobením sémantickej motivácie vznikajú neosémantizmy, nové lexie už existujúcej lexémy, nevzniká teda nová jednotka ako taká, napr. *mamut* – 1. vyhynutý obrovský cicavec podobný slonovi, 2. vec veľkých rozmerov, 3. veľký lyžiarsky mostík;

1.2 interlexematické tvorenie – tvorenie nových jednotiek v medzilexematickom priestore, keď sa na základe už existujúcej lexémy tvorí nová lexéma, prebieha:

- slovotvornou motiváciou – nové jednotky vznikajú na základe zmeny morfematickej štruktúry už existujúcich jednotiek, napr. *snowboardcross* → *snowboardcross-ár*; *stena, liezť* → *sten-o-lezec*; *ricochet* → *ricochet-ový*; *skejtboard* → *skejtboard-ovať*;
- morfológickou motiváciou – tvorenie nových pomenovaní prostredníctvom tzv. slovnodruhového prechodu bez zmeny vonkajšej formy, napr. *halfpipe* (substantívum) → *halfpipe* (adjektívum): *Skús halfpipe trik, chytíš sa rukou o hranu rampy; race* (subst.) (porov. Hriceňáková, 2016, s. 31) → *race* (adj.): *Race topánky sú asi o 40 % ľahšie než štandardné topánky.* (porov. Frigová, 2017, s. 49);
- syntaktickou motiváciou – vznikajú viacslovné pomenovania, napr. *letný biatlon, snežný čln, satelitný turnaj*;
- abreviačnou motiváciou – výsledkom pôsobenia abreviačnej motivácie je vznik skratiek, resp. skrátenejších slov, napr. *wakeboard* → *wake*⁸;

⁸ Vzhľadom na jediný prípad abreviačne motivovanej jednotky v súbore sa tomuto typu motivácie v texte ďalej nevenujeme.

2. interlingválne tvorenie – vytváranie nových jednotiek sa uskutočňuje ako dôsledok jazykových kontaktov, t. j. preberaním z L1 ako zdrojového jazyka do L2 ako preberajúceho jazyka interlingválnou motiváciou založenou na preberaní nových jednotiek z cudzích jazykov, napr. *kobudo* (jap.) → *kobudo*, *night-session* (angl.) → *night-session*, *ricochet* (angl. ← fr.) → *ricochet*.

V prípade neologickej lexiky ŠKR, na ktorú sa v tomto príspevku sústreďujeme, pri vzniku konkrétnych jednotiek dochádza ku kooperácii troch kľúčových motivačných typov – jednej z nominačných motivácií ako spôsobu fyzického utvorenia jednotky, temporálnej motivácie ako príznaku novosti a registrovej motivácie ako príznaku registrovej príslušnosti ku ŠKR.

3 Register a registrová motivácia

Registrová motivácia sa ako jeden z adherentných motivačných typov odvíja od pojmu register, ktorý pre slovenskú jazykovedu vymedzila D. Slančová (1999). Komunikačný register sa v jej prístupe charakterizuje ako „sociálne podmienené konvencionalizované jazykové a parajazykové správanie“ (porov. Slančová – Zajacová, 2007, s. 153–154) alebo podľa M. Ološtiaka (2011, s. 273) ide o „súbor jazykových a nejazykových komunikačných prostriedkov, ktoré sa preferenčne používajú v istých viac alebo menej typizovaných komunikačných sférach a komunikačných situáciách, kreujúcich sa na základe spoločnej činnosti komunikujúcich jednotlivcov ako nositeľov istých sociálnych rol“. Registrovo motivované jednotky sú teda na základe toho podľa M. Ološtiaka (2011, s. 269) výsledkom pôsobenia extralingválneho motivantu, príznaku komunikačnej situácie, v ktorej sa konkrétna lexikálna jednotka preferenčne používa.

V súlade s ďalším terminologickým členením komunikačného registra na makrosociálny komunikačný register, t. j. „konvencionalizované jazykové a parajazykové správanie sa ľudí preferované v komunikačnej sfére prislúchajúcej sociálnej inštitúcii“ (porov. Slančová – Slančová, 2014, s. 34), ktorý ďalej možno rozčleniť na jednotlivé subregistre, v našom prístupe uvažujeme o lexike makrosociálneho športového komunikačného registra, ktorý ďalej členíme na subregistre, napr. registre konkrétnych športov (silové športy – *kanadský zápas*; tenis – *okruh*, *night-session*; motoristický šport – *truck*), register športovej publicistiky (*zlatý gól*, *ultrašportovec*), register športovej medicíny (*tejpovanie*) atď.

Poznatky o registrovej motivácii a teórii komunikačného registra pritom v *SSNe* plánujeme využiť pri vypracovávaní systému funkčných kvalifikátorov, ktoré sa jednotlivým neologizmom v slovníku budú priradovať na základe registrovej príslušnosti spracovanej neologickej jednotky, napr. *adm.*, *práv.*, *biol.*, *kult.*, *publ.*, *polit.*, *šport*. atď. Vede nás k tomu definícia funkčných kvalifikátorov: „Funkčný kvalifikátor označuje prevažujúci výskyt lexikálnej jednotky v príslušnej komunikačnej sfére, v ktorej funguje ako charakteristický (typický, dominantný) prostriedok (Bosák, 2008, s. 124).⁹

Pri úlohe určiť neologickým jednotkám konkrétny komunikačný register sa pritom opierame o štýlovo-žánrovú anotáciu *Slovenského národného korpusu* (porov. Debnár – Kmeťová, 2017, s. 33–59), predovšetkým o údaje o preferenčnej doméne (napr. ekonómia, technika, prírodné vedy, životný štýl atď.) a subdoméne (napr. doména: technika – subdoména: doprava a spoje, telekomunikácie, priemysel, informatika, stavebníctvo, manažment a riadenie; doména: životný štýl – subdoména: šport, hudba, kultúra atď.).

⁹ Podľa J. Bosáka (2008, s. 124) sa funkčnými kvalifikátormi v slovníku označuje sedem potenciálnych vlastností lexikálnych jednotiek, pre slovník neologizmov sú z hľadiska jeho charakteru opodstatnené tri – 1. príslušnosť slov a spojení k jednotlivým štýlom a štýlovým vrstvám; 2. pragmatická zložka lexikálneho významu; 3. neoficiálne pomenovania.

4 Lexika športového komunikačného registra (ŠKR) v SSNe

Ako sme uviedli vyššie, v SSNe príslušnosť jednotiek k ŠKR označujeme kvalifikátorom *šport.*, čím sa naznačuje príslušnosť jednotky k makrosociálnemu registru športovej komunikačnej sféry. Ďalšie horizontálne rozčlenenie (porov. Slančová, 1998, s. 188–189; Ološtiak, 2011, s. 272–273) makroregistra ŠKR na subregistre konkrétnych športov či športu ako súčasť životného štýlu slovník nezachytáva prostredníctvom kvalifikátorov, príslušnosť konkrétnych jednotiek ku konkrétnym typom športov sa uvádza ako súčasť výkladu významu, napr. (porov. aj Frigová, 2017, s. 49):

rodeo [-de-] – n. -ea G sg., -eu L sg. – šport. (vo vodných športoch) piruety, obraty, figúry, napr. na športových lodiach, kajakoch, raftoch a pod.: *Rodeo na divokej vode patrí k atraktívnym a pre účastníkov aj adrenalínovým športom.*

Vertikalitu v rámci registra (porov. Slančová, 1998, s. 188–189; Ološtiak, 2011, s. 272–273) tiež označujeme, a to v prípade lexém v „dolnej“ časti registra osobitnými kvalifikátormi *kolokv.* v prípade kolokvializmov (napr. *plažák*) a *sociol.* v prípade sociolekticky motivovaných lexém – slangizmov a profesionalizmov (napr. *šestkár, kombiňák, véčkar*).

Treba však poznamenať, že napriek pozornosti, ktorá je venovaná športu a zdravému životnému štýlu, a teda aj napriek vyššiemu výskytu lexém patriacich do ŠKR v súčasnej komunikácii, v rozpracovanej databáze SSNe patria tieto jednotky k menej zastúpeným registrom. V čase vzniku predkladaného príspevku obsahuje rozpracovaná databáza SSNe približne 11 000 neologických jednotiek, z ktorých sa pri 4 664, t. j. 42,4 % uvádza kvalifikátor založený na registrovej motivovanosti konkrétnej jednotky. Príslušnosť k ŠKR zatiaľ označujeme pri 334 neologických jednotkách, ktoré tvoria 3 % všetkých neologických jednotiek v aktuálnej databáze a 7,1 % spomedzi registrovo motivovaných jednotiek v databáze SSNe.

Dôvodom, prečo ŠKR v porovnaní s najpočetnejšími registrami (počítačovým, registrom politickej publicistiky a ekonomickým registrom¹⁰) patrí v rámci neologickej databázy SSNe k menej zastúpeným komunikačným registrom, je jeho nižší výskyt v zdrojovom slovníku NSČ. Po doplnení databázy SSNe z iných zdrojov (napr. excerpčia z tlače, vyhľadanie ekvivalentov neologizmov z poľských alebo ruských neologických slovníkov) predpokladáme aj výraznejší nárast neologizmov zo ŠKR.

4.1 Neologická lexika ŠKR z hľadiska nominačných motivačných typov

Vzhľadom na už spomínaný nadstavbový charakter temporálnej i registrovej motivácie sa nasledujúca časť príspevku venuje vymedzeniu neologických jednotiek zo ŠKR z hľadiska nominačnej motivácie, ktorá okrem pomenovania spôsobu utvorenia konkrétnych jednotiek funguje aj ako prostriedok prezentácie lexiky ŠKR s prihliadnutím na typy lexém a oblasti, v ktorých najčastejšie nová lexika viažuca sa na šport a športové aktivity vzniká.

Najfrekventovanejšia spomedzi nominačných motivačných typov je slovotvorná motivácia (ďalej aj SM), z 334 jednotiek ŠKR vzniklo na základe SM 173, t. j. 51 % jednotiek. Za pomerne frekventovanú možno v rámci lexiky ŠKR považovať aj interlingválnu motiváciu (ďalej aj IM), v analyzovanom súbore prostredníctvom IM vzniklo 96, t. j. 29 % jednotiek. Výraznejšie zastúpenie má ešte syntaktická motivácia (ďalej aj SyntM) s 52

¹⁰ Počítačový register – 1119 jednotiek, t. j. 10 % zo všetkých neologických jednotiek v databáze, 23,9 % z registrovo motivovaných neologických jednotiek v databáze; register politickej publicistiky – 862 jednotiek, t. j. 7,8 % zo všetkých neologických jednotiek v databáze, 18,4 % z registrovo motivovaných neologických jednotiek v databáze; ekonomický register – 664 jednotiek, t. j. 6 % zo všetkých neologických jednotiek v databáze, 14,2 % z registrovo motivovaných neologických jednotiek v databáze.

jednotkami, čo predstavuje 15,5 % jednotiek. Za okrajové možno považovať sémanticky, morfológicky a abreviačne motivované pomenovania. Sémanticky je v analyzovanom súbore motivovaných 7, t. j. 2 % jednotiek, morfológicky 5, t. j. 1,6 % a abreviačne 1, t. j. 0,3 % jednotiek.

Nominačná motivácia	Počet jednotiek	Percentuálne zastúpenie
slovotvorná motivácia	173	51 %
interlingválna motivácia	96	29 %
syntaktická motivácia	52	15,5 %
sémantická motivácia	7	2 %
morfológická motivácia	5	1,6 %
abreviačná motivácia	1	0,3 %
SPOLU	334	100 %

Zastúpenie nominačných motivačných typov v rámci lexiky ŠKR v analyzovanom súbore

Nasledujúci prehľad neologickej lexiky ŠKR z hľadiska jej vzniku, t. j. nominačných motivačných typov, ktoré sú zodpovedné za vznik neologickej jednotky (porov. aj podkapitolu 2), si nekladie za cieľ poskytnúť štatistický výpočet jednotiek utvorených konkrétnymi typmi motivácie, ale predstaviť neologickú lexiku ŠKR s prihliadnutím na typy lexém, ktoré sa v jazyku objavujú ako nové. Takto prezentovaný prehľad umožňuje poukázať nielen na lingvistické aspekty v používaní neologizmov zo športovej oblasti, ale aj na súčasné tendencie v spoločnosti, kde sa šport vníma ako celospoločenský fenomén. Prejavuje sa to podľa nášho názoru v tom, že sa v médiách objavuje množstvo informácií nielen o profesionálnych športovcoch a športoch, ktoré vyvolávajú okrem fascinácie a popularity samotného športovca a športu aj pocity národnej hrdosti a posilňujú národnú identitu (cyklistika, atletika, hokej, futbal), ale tiež vo zvýšenom záujme o športové aktivity, ktoré pomáhajú rozvíjať zdravý životný štýl či prinášajú adrenalínový zážitok.

4.1.1 Interlingválne motivované jednotky

Napriek centrálnemu postaveniu slovotvornej motivácie v systéme lexikálnej zásoby ako takej (porov. Furdík, 1993; Ološtiak, 2011; Ološtiak – Ivanová, 2015), čo dokazujú viaceré sondy do lexikálnej zásoby vo všeobecnosti (porov. Furdík, 1993, s. 19–28; Ološtiak – Ivanová, 2015, s. 127–132), ale i konkrétne neologickej lexiky (porov. Gianitsová-Ološtiaková – Ološtiak – Rešovská, 2015, s. 830–907), a napriek jednoznačnej prevahe slovotvorne motivovaných jednotiek v analyzovanom súbore neologickej lexiky ŠKR (porov. podkapitolu 4.1) sa v tomto prípade ako vhodnejšie javí na prvom mieste prezentovať interlingválne motivované jednotky. V prípade športu možno v oboch základných oblastiach – v profesionálnom športe i v športe ako prostriedku trávenia voľného času – hovoriť o vysokej miere internacionalizácie lexiky, ktorá sa prejavuje v pomerne vysokom zastúpení interlingválne motivovaných jednotiek, ale aj vo vysokom zastúpení slovotvorne motivovaných jednotiek, ktorých bezprostredným motivantom je interlingválne motivovaná lexéma, resp. jednotiek patriacich do slovotvorného hniezda, na začiatku ktorého stojí interlingválne motivovaná lexéma (porov. podkapitolu 4.1.2).

Podobne ako v iných odvetviach vedy, výskumu či kultúry, aj v lexike ŠKR sa výrazne prejavuje globálny charakter angličtiny ako súčasnej lingua franca (porov. Bergh – Ohlander, 2012, s. 282). V analyzovanom súbore je v prípade interlingválne motivovaných jednotiek absolútna väčšina – 92 jednotiek z celkového počtu 96 interlingválne motivovaných jednotiek – prevzatých z angličtiny. Zvyšné štyri lexikálne jednotky sú prevzaté z gréčtiny (*paralympiáda*), latinčiny (*subbuteo*), francúzštiny (*pétanque*) a japončiny (*kobudo*).

Interlingválne motivovanými jednotkami sa v rámci športového komunikačného registra najčastejšie označujú:

názvy športových disciplín	<i>halfpipe, hydrospeed, kobudo, pilates, pushball, ricochet, ringo, skikros, slackline, streetball, pétanque, subbuteo</i>
súčasti športovísk, športové náčinie	<i>halfpipe, kangoojumps, kitesurf, paraglider, snowbike, spinner, step, supreme</i>
pomenovania súčastí cvičenia, cvičebných prvkov	<i>race, stop and go, toeloop/tulup, warm-up</i>
pomenovania súťaží, pretekov, konkrétnych typov zápasov	<i>challenger, night-session, play-off, play-out, paralympiáda</i>
pomenovania osôb podľa disciplín, resp. hráčskych pozícií	<i>lifter, quarterback</i>
pomenovania osôb súvisiacich so športom ako spoločenským fenoménom	<i>cheerleader, ultras</i>

4.1.2 Slovotvorne motivované jednotky

Ako vyplynulo z predchádzajúceho textu, aj v lexike ŠKR sa v úlohe nominačnej motivácie najčastejšie uplatňuje slovotvorná motivácia. Okrem malej skupiny slov domáceho pôvodu, ktoré vznikli výlučne pôsobením slovotvornej motivácie (*jamkovisko, odpalisko, povzbudzovač, roztlieskavačka*,¹¹ *stenolezec, šípkar, ťahač*), sa v neologickej lexike ŠKR uplatňuje najmä slovotvornomotivačné tvorenie v rámci slovotvorného hniezda, na začiatku ktorého stojí interlingválne motivovaná lexéma. Tu sa vo výraznej miere uplatňuje adaptačná funkcia SM, ktorá sa prejavuje vo viacerých aspektoch (porov. Furdík, 2004, s. 121–122; Ološtiak, 2011, s. 205; Gianitsová-Ološtiaková – Ološtiak – Rešovská, 2015, s. 890–893):

1. Za primárne interlingválne motivované, avšak s istou mierou účasti slovotvornej motivácie sa považujú jednotky, ktoré pri morfolologickej adaptácii do ohýbateľnej podoby využívajú slovotvorný formant s gramatikalizačnou alebo flektivizačnou funkciou, tzv. flektivizačný formant, napr. *to draft* → *draft-ovať*.
2. Druhý aspekt adaptačnej funkcie reprezentuje slovotvorná remotivácia, ktorá sa prejavuje dodatočným utvorením motivujúcej lexémy k pôvodne interlingválne motivovanej lexéme. Pôvodne interlingválne motivovaná lexéma *strečing* sa takto remotivovala na motivát verba *strečovať*, t. j. *streč-ing* (←*strečovať*).
3. Ďalší aspekt adaptácie predstavuje slovotvornomotivačné tvorenie jednotiek spájaním interlingválne motivovanej lexémy s prevzatým formantom, napr. *softbal-ista, snowraft-ing, wakeboard-er*, alebo s domácim formantom, napr. *wakeboardista* → *wakeboardist-ka, beachvolejbalista* → *beachvolejbalist-ka, aikidista* → *aikidist-ov, zorbovať* → *zorbova-nie*.
4. Vyšší stupeň adaptácie spočíva v schopnosti jednotiek tvoriť nové slovotvorné hniezda, ktorého členy možno zaradiť do rôznych onomaziologických kategórií, napr. *snowboard* – *snowboardovať* – *snowboardiť* – *snowboardový* – *snowboardista* – *snowboardistka* – *snowboardistický*.

¹¹ Oba ako ekvivalenty prevzatej lexémy *cheerleader*, resp. slovotvorne motivovaného feminatíva *cheerleaderka*.

5. Posledným, najvyšším stupňom a prejavom maximálnej miery adaptovanosti prevzatých jednotiek je voľná spájatelnosť s domácimi slovotvornými prostriedkami, napr. *prekaučovať, skejťák, neamatér*.

Napriek rozšíreným názorom o prevahe internacionalizácie či anglicizácie v (nielen) športovej lexike aj pomer zastúpenia a dosahu interlingválnej a slovotvornej motivácie (v prospech väčšieho vplyvu slovotvornej motivácie) poukazuje na kľúčový charakter aktivity domáceho jazyka a jeho slovotvorných prostriedkov oproti preberaniu jednotiek z cudzích jazykov.

Nasledujúca tabuľka prezentuje príklady na najčastejšie typy slovotvorne motivovaných pomenovaní patriacich do ŠKR:

názvy športov, športových disciplín	<i>kaňoning, kickboxing, wakeboarding, zorbing/zorbovanie</i>
pomenovania osôb podľa disciplín, resp. hráčskych pozícií	<i>inlajnista, kombiňák, petangista, skateboarder, skejter, skiboardista, snowboardcrossár, squashista, tempár, zorbonaut</i>
pomenovania ženských osôb podľa disciplín	<i>petangistka, skejťáčka, squashistka, sumistka, šípkarka, wakeboardistka</i>
vzťahové adjektíva	<i>challengerový, kitesurfový, ricochetový, snowboardový, spinningový, wakeboardový</i>
verbá	<i>skejtbordovať, snoubordovať, zorbovať, prekaučovať, vytrejdovať</i>

V rámci problematiky slovotvornej motivácie je tiež potrebné spomenúť produktívne komponenty kompozične utvorených jednotiek ako:

- *profi-* (*profidebut, profisezóna, profistajňa*),
- *super*⁻¹ s významom „skvelý, vynikajúci“ (*superbežkyňa, superforma, superfutbal, superfutbalista, superhokejista, superliga*),
- *super*⁻² s významom „mimoriadny, mimoriadne náročný“ (*superkalanetika, supervytrvalec*).

Slovotvorná motivácia má tiež úlohu pri syntaktickej demotivácii, t. j. univerbizácii, pričom slovotvorne motivované univerbáty často nadobúdajú hovorový príznak (porov. Palková, 2018, s. 94), resp. sú časté medzi profesionalizmami (porov. Palková, 2018, s. 98), čo sa prejavuje aj v lexike ŠKR, kde je v analyzovanom súbore možné nájsť niekoľko príkladov na univerbizované kolokvializmy (*plážový volejbal* → *plážák, plážová hádzaná* → *plážovka*) a profesionalizmy (*šestkový volejbalista* → *šestkár*).

4.1.3 Syntakticky motivované jednotky

V neologickej lexike ŠKR sa syntakticky motivované jednotky vyskytujú predovšetkým ako pomenovania disciplín, aktivít, športovísk, typov zápasov, súťaží atď., ktoré vznikli ako ďalšie, špecifické varianty už existujúcich športových disciplín, aktivít, pretekov atď., napr. *zjazd* → *akrobatický zjazd*. Zväčša v týchto prípadoch ide o dvojkomponentové viacslovné pomenovania (ďalej aj VP) s komponentmi bez významového posunu (porov. Jarošová, 2000, s. 46–48; Ološtiak – Ivanová, 2013, s. 118–119).

Špecifický prípad predstavujú viacslovné pomenovania, ktoré možno zaradiť do subregistra športovej žurnalistiky, predstavujúceho prienik KR športu a publicistiky. Ide o VP, pri ktorých dochádza k významovému posunu aspoň jedného z komponentov. V analyzovanom súbore sa nachádzajú iba štyri takéto jednotky, všetky sa viažu k futbalu ako

spoločensky i mediálne najsledovanejšiemu športu, konkrétne ku gólu ako k najpodstatnejšiemu aspektu hry (*strieborný gól, vychytaná nula*).

Zaujímavú skupinu tiež tvoria primárne interlingválne motivované jednotky, ktoré sú z pohľadu slovenskej lingvistiky vnímané raz ako slovotvorne, inokedy ako syntakticky motivované na základe ich ortografickej podoby – písania spolu aj osobitne ako dvoch samostatných slov (*quarterpipe/quarter-pipe/quarter pipe*)¹². V prístupe anglofónnej jazykovedy sa však tieto jednotky považujú za kompozitá bez ohľadu na ich ortografické zachytenie – písanie spolu, so spojovníkom alebo osobitne (porov. Štekauer, 1992, s. 48–51; Bilá – Kačmárová, 2015, s. 59), pričom zápis kompozita je iba vecou konvencionalizácie a nie je ustálený. V slovenčine ako preberajúcom jazyku sa v niektorých prípadoch objavujú všetky tri varianty (vyššie spomenutý príklad), dva varianty (*snowboardcross/snowboard cross*) alebo iba jeden variant (*rope jumping*). Vzhľadom na anomálnosť a) variantu so spojovníkom, ktorý sa v slovenčine používa na vyjadrenie vzťahu rovnocennosti a nie vzťahu nadradeného a podradeného komponentu, ako je to v tomto prípade, aj b) dvojslovného variantu, pre ktorý je netypická neohybná forma prvého komponentu prekážkou v plnohodnotnom fungovaní ako VP, je prevaha variantov s formou kompozita očakávaným indikátorom tendencií pri preberaní takýchto jednotiek z angličtiny.

Syntakticky motivované jednotky v rámci ŠKR najčastejšie označujú:

názvy športov, športových disciplín, aktivít	<i>letný biatlon, letná severská kombinácia, pretláčanie rukou, extrémny snowboarding, surfovanie na oblohe, plážový volejbal</i>
pomenovania osôb podľa disciplín, hráčskych pozícií	<i>letný biatlonista, šestkový volejbalista,¹³ singlový kanoista,</i>
súčasti športovísk, športové náčinie	<i>snežný čln, klokanie topánky</i>
pomenovania súťaží, pretekov, konkrétnych typov zápasov	<i>satelitný turnaj, kanadský zápas</i>
publicizmy	<i>zlatý gól, strieborný gól, vychytaná nula, gól do šatne</i>

Špecifickou podskupinou syntakticky motivovaných neologizmov sú frazeologizmy, pri vzniku ktorých syntaktická motivácia spolupracuje so sémantickou motiváciou. Tieto jednotky sa najčastejšie vyskytujú v subregistri športovej žurnalistiky a v databáze SSNe sú zatiaľ reprezentované len dvomi prípadmi. Ide o minimálnu frazému *na krv* s významom „s najväčším vypätím síl“¹⁴ (porov. aj Koňaková, 2017, s. 47; Kozáková, 2018, s. 43; Sabová, 2017, s. 51); a frazému so stavbou syntagmy *byť na uterák* s významom „byť vyčerpaný, na konci so silami“.¹⁵ V budúcnosti, najmä po excerpcii zo športovej audiovizuálnej žurnalistiky, predpokladáme istý nárast počtu týchto jednotiek v databáze vzhľadom na to, že sa vyskytujú v prehovoroch športových komentátorov.

Zaujímavosťou sú frazémy, ktoré nie sú súčasťou analyzovaného ŠKR, no sú založené na športových výrazoch – *lopta je na niečej strane ihriska* „je rad na niekom, aby začal

¹² V SSNe sa dosiaľ uvádzajú všetky v slovenčine doložené ortografické varianty, aj keď ich frekvencia nie je rovnaká, napr. variant *quarterpipe* – 85 výskytov; variant *quarter-pipe* – 9 výskytov; variant *quarter pipe* 11 výskytov vo webovom korpuse *Aranea* (Benko, 2014).

¹³ Ako slovotvorne determinované tvorenie VP z iného VP: *letný biatlon* → *letný biatlonista*, *šestkový volejbal* → *šestkový volejbalista*.

¹⁴ *Celý zápas bol však na krv, s Good Angels sme si nič nedarovali.* (porov. Kozáková, 2018, s. 43).

¹⁵ *Ottawa je na uterák, no Gáborík žiari.*

konat“¹⁶ a vymeniť dres „zmeniť pôsobisko“,¹⁷ ktoré sa zaraďujú do registra politickej publicistiky. J. Děkanovský (2008, s. 141–142) k tomu poznamenáva: „Uplatnění sportovní metaforiky v politickém úzu má svou logiku. Zásadní vazbou mezi sportem a politikou je [...] zařazení obou fenoménů do sféry agonálního principu. Zatímco sport je jeho přímou herní podobou, politika, resp. politické soupeření v demokratické společnosti je naproti tomu formou institucionalizovanou.“

4.1.4 Sémanticky motivované jednotky

V prípade sémanticky motivovaných jednotiek ide v analyzovanom súbore iba o malú skupinu pomenovaní, ktorá sa utvorila sémantickou transpozíciou prostredníctvom metafory, resp. v dvoch prípadoch ako výsledok sémantickej univerbizácie.

Sémanticky motivované jednotky v rámci ŠKR označujú:

pomenovania súťaží, pretekov, konkrétnych typov zápasov	<i>konferencia,¹⁸ kôš, okruh, satelit¹⁹</i>
pomenovania súčastí cvičenia, prvkov atď.	<i>rodeo</i>
pomenovania súčastí športovísk	<i>mamut²⁰</i>
pomenovania súvisiace so športom ako spoločenským fenoménom	<i>kotol</i>

4.1.5 Morfologicky motivované jednotky

V skupine morfológicky motivovaných jednotiek sa v analyzovanom súbore nachádzajú výlučne adjektíva cudzieho pôvodu, ktoré sú výsledkom desubstantívnej adjektívizácie (Ološtiak, 2017b, s. 66), pričom motivantom sú interlingválne motivované substantíva, napr.:

- *halfpipe*: *Skús halfpipe trik, chytíš sa rukou o hranu rampy.* (porov. Hriceňáková, 2016, s. 31).
- *pétanque*: *Veľká pétanque sada so šiestimi pétanque guľami s pochrómovaným povrchom je skvelá zábava pre celú rodinu.*
- *pilates*: *Jednoduchých päť cvikov z pilates metódy, ktoré vám pomôžu s boľavým chrbtom.*
- *race*: *Race topánky sú asi o 40 % ľahšie než štandardné topánky.* (porov. Frigová, 2017, s. 49).
- *spinning*: *Cvičenie na spinning programe výrazne pozitívne ovplyvňuje hladinu cholesterolu v krvi.* (porov. Lachová, 2017, s. 41).

5 Záver

Lexémy zo športového komunikačného registra nepatria v pripravovanom SSNe zatiaľ medzi najpočetnejšie zastúpenú skupinu, napriek tomu však predstavujú, najmä s prihliadnutím na popularitu profesionálneho športu, ako aj na „modernosť“ a dynamickosť rozvoja amatérskych športových aktivít, perspektívny materiál na skúmanie tendencií v registrovo motivovanej neologickej lexike. S predpokladaným nárastom počtu spracovaných neologickej jednotiek v ďalších etapách práce na SSNe sa tiež predpokladá

¹⁶ Uvidíme, či jej obrana, poukazujúca na to, že *lopta je na strane politikov* a nie bankárov, bude dostatočne účinná.

¹⁷ Nielen medzi vrcholovými, ale aj komunálnymi politickými hráčmi by ste našli desiatky takých, ktorí viac ráz vymenili dres.

¹⁸ Ovplyvnené anglickým *conference*.

¹⁹ Ako sémantický univerbát VP *satelitný turnaj*.

²⁰ Ako sémantický univerbát VP *mamutí mostík*.

nárast lexém patriacich do ŠKR, čo iste umožní aj hlbšiu sondu do spôsobov vzniku, ale aj pragmatických aspektov fungovania tohto typu lexiky.

Literatúra:

- BAKSOVÁ, M. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Neologizmy v rubrike Z nových výrazov v Kultúre slova*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- BENEŠOVÁ, B. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno T*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- BENEŠOVÁ, B. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmeno T*. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- BENKO, V. (2014): Aranea: Yet Another Family of (Comparable) Web Corpora. In: P. Sojka – A. Horák – I. Kopeček – K. Pala (eds.): *Text, Speech and Dialogue. 17th International Conference, TSD 2014, Brno, Czech Republic, September 8-12, 2014. Proceedings*. Springer International Publishing Switzerland, s. 257–264.
- BERGH, G. – OHLANDER, S. (2012): English direct loans in European football lexis. In: C. Furiassi – V. Pulcini – F. Rodríguez González (eds.) *The Anglicization of European Lexis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 281–304.
- BIEDKOVÁ, N. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená J, K, L*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- BILÁ, M. – KAČMÁROVÁ, A. (2015): Výskum viacslovných pomenovaní v anglistike. In: M. Ološtiak (ed.): *Viacslovné pomenovania v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 59–77.
- BOSÁK, J. (2008): Odras dynamiky jazyka v sústave funkčných kvalifikátorov. In: A. Rangelova – J. Světlá – A. Jarošová (eds.): *Lexikografie v kontextu informační společnosti*. Sborník příspěvků z pracovního setkání, Praha, 4. – 6. 6. 2007. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 123–131.
- ČERNICKÁ, M. (2013): *Neologizmy v slovenčine. Slovník neologizmov (písmeno D, E)*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- ČERNICKÁ, M. (2015): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená D, E*. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- DEBNÁR, M. – KMEŤOVÁ, B. (2017): Bibliografická a štýlovo-žánrová anotácia dokumentov a textov v Slovenskom národnom korpuse. In: M. Šimková (ed.): *Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Mikula s. r. o., s. 33–59.
- DĚKANOVSKÝ, J. (2008): *Sport, média a mýty. Zlatí hoši, královna bílé stopy a další moderní hrdinové*. Praha: Dokořán.
- FALTINOVÁ, K. (2013): *Neologizmy v slovenčine. Slovník neologizmov (písmeno A, B)*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FALTINOVÁ, K. (2015): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmeno A, B*. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FEDIČ, M. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená L, S*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FICERIOVÁ, K. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená V, T*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FICERIOVÁ, K. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená T, V*. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FRIGOVÁ, J. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená O, R*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- FURDÍK, J. (1993): *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter.
- FURDÍK, J. (2004): *Slovenská slovotvorba. Teória, opis, cvičenia*. M. Ološtiak (ed.). Prešov: Náuka.
- FURDÍK, J. (2008): *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. M. Ološtiak (ed.). Košice: Vydavateľstvo LG.
- GIANITSOVÁ-OLOŠTIAKOVÁ, L. – OLOŠTIAK, M. – REŠOVSKÁ, S. (2015): Slovotvorná a temporálna motivácia. In: M. Ološtiak (ed.): *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 830–907.

- GIANITSOVÁ-OLOŠTIAKOVÁ, L. – REŠOVSKÁ, S. (rkp.): *Slovník slovenských neologizmov – iba preklad českého?*
- GNAPOVÁ, P. (2018): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená V, X, Y.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- HAŠČINOVÁ, P. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno P.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. a kol. (1989): *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny.* Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- HORŇAKOVÁ, L. (2016): *Slovník slovenských neologizmov.* [Bakalárska práca.] *Písmená P, R.* Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- HORŇAKOVÁ, L. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená P, R.* [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- HRICENÁKOVÁ, P. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená H, I.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- HRICENÁKOVÁ, P. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená H, I.* [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- HVOZDÍKOVÁ, E. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená L a S.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- JAROŠOVÁ, A. (2000): Spracovanie ustálených spojení vo výkladovom slovníku. Návrh. In: O. Martincová – J. Světlá (eds.): *Nová slovní zásoba ve výkladových slovníkách.* Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, s. 41–54.
- JOŽIOVÁ, V. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená I, Š, U, W, X, Y, Z, Ž.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M., eds. (1987): *Krátky slovník slovenského jazyka.* Bratislava: Veda.
- KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M., eds. (1989): *Krátky slovník slovenského jazyka.* 2. opravené vydanie. Bratislava: Veda.
- KAMPOVÁ, A. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená C, F, G, H.* [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- KÁROLYOVÁ, A. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno S.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- KOLCUNOVÁ, T. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno S.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- KOŇAKOVÁ, D. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno K.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- KOZÁKOVÁ, R. (2018): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená Ch, J, N.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- LACHOVÁ, B. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená S, Š.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- LIPTÁKOVÁ, Ľ. (2000): *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine.* Prešov: Náuka.
- MARTINCOVÁ, O., ed. (1998): *Nová slova v češtině 1. Slovník neologismů.* Praha: Academia.
- MARTINCOVÁ, O., ed. (2004): *Nová slova v češtině 2. Slovník neologismů.* Praha: Academia.
- MUCHÁLOVÁ, Z. (2015): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená J, K, L.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- NEDOROŠČÍKOVÁ, J. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená P, Q, Ř.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- OBORIL, L. (2015): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená N, O, Č, CH.* [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- OLOŠTIAK, M. (2011): *Aspekty teórie lexikálnej motivácie.* Prešov: FF PU v Prešove.
- OLOŠTIAK, M., ed. (2015a): *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine.* Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- OLOŠTIAK, M., ed., (2015b): *Viacslovné pomenovania v slovenčine.* Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

- OLOŠTIAK, M. (2017a): *Lexikálna paradigmatica, sémantika a kombinatorika*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. [Cit. 2018-14-09.]
Dostupné na internete: <<http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak10>>
- OLOŠTIAK, M. (2017b): *Slovotvorba, slovnodruhovú prechody, preberanie a skracovanie lexém*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. [Cit. 2018-14-09.]
Dostupné na internete: <www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak11>
- OLOŠTIAK, M. (rkp.): *Onomaziologická komparácia v interlingválnych súvislostiach (úvodné poznámky)*.
- OLOŠTIAK, M. – IVANOVÁ, M. (2013): *Kapitoly z lexikológie (lexikálna syntagmatika a viacslovné pomenovania)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- OLOŠTIAK, M. – IVANOVÁ, M. (2015): Teoreticko-metodologické aspekty. In: M. Ološtiak (ed.): *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 87–137.
- PALCOVÁ, L. (2018): *Univerbizácia v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- PASIERBOVÁ, J. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená U, W, Z, Ž*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- PAVUČKOVÁ, L. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená C, Č, F, G*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- PAVUČKOVÁ, L. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená C, Č, F, G*. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- REŠOVSKÁ, S. (2013): *Neologizmy v slovenčine. Slovník neologizmov (písmeno M)*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- REŠOVSKÁ, S. (2015a): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmeno M*. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- REŠOVSKÁ, S. (2015b): Niekoľko poznámok o slovníku slovenských neologizmov. In: M. Ološtiak (ed.): *10. študentská vedecká a umelecká konferencia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 334–345. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete:
<<http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak7/subor/Resovska.pdf>>
- REŠOVSKÁ, S. (2016): K úlohe a fungovaniu syntaktickej motivácie pri vzniku neologických jednotiek. In: M. Ološtiak (ed.): *11. študentská vedecká a umelecká konferencia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 231–236. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete:
<<http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak8/subor/Resovska.pdf>>
- REŠOVSKÁ, S. (2017): Status interlingválnej motivácie pri vzniku a fungovaní neologizmov. In: M. Ološtiak – K. Medňanský – Z. Straková (eds.): *12. študentská vedecká a umelecká konferencia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 85–90. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete:
<<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak9/subor/Resovska.pdf>>
- SABOVÁ, L. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená CH, J, N*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- SLANČOVÁ, D. (1998): K pragmatickej charakteristike slovnej zásoby. In: P. Karlík – M. Krčmová (eds.): *Jazyk a kultura vyjadřování. Milanu Jelínkovi k pětasedmdesátinám*. Brno: Masarykova univerzita, s. 185–191.
- SLANČOVÁ, D. (1999): *Reč autority a lásky. Reč učitelky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- SLANČOVÁ, D. – ZAJACOVÁ, S. (2007): Komunikačný register ako prostriedok verbálnej socializácie dieťaťa. In: O. Orgoňová (ed.): *Jazyk a komunikácia v súvislostiach II*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 6. – 7. 9. 2007 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 153–163.
- SLANČOVÁ, D. – SLANČOVÁ, T. (2014): *Reč pohybu, autority a súdržnosti. Pragmatická analýza trénerského komunikačného registra v komunikácii s hráčmi kolektívnych loptových hier staršieho školského veku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta športu.
- Slovenský národný korpus – prim-6.0-public-all*. Bratislava: Jazykovedný ústav E. Štúra SAV 2013. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk>>

- Slovenský národný korpus – prim-6.1-public-all*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2013. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk>>
- Slovenský národný korpus – prim-7.0-public-all*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2015. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk>>
- Slovenský národný korpus – prim-8.0-public-all*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2018. [Cit. 2018-14-09.] Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk>>
- SOKOLOVÁ, M. – MOŠKO, G. – ŠIMON, F. – BENKO, V. (1999): *Morfematický slovník slovenčiny*. Prešov: Náuka.
- ŠTEKAUER, P. (1992): *A Course in English Word-Formation*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- VANCOVÁ, V. (2018): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno M*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- VESELOVSKÁ, A. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená A, B*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- VOLOVSKÁ, Kat. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená C, F, G, H*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- VOLOVSKÁ, Kr. (2018): *Neologizmy v slovenčine z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. Písmená Č, Ch, N, O*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- ZAVADOVÁ, A. (2017): *Slovník slovenských neologizmov. Písmená I, Š, U, W, X, Y, Z, Ž*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- ZOZUĽAKOVÁ, E. (2016): *Slovník slovenských neologizmov. Písmeno P*. [Bakalárska práca.] Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

Summary

Lexis of the Sports Communication Register in Dictionary of Slovak Neologisms

The paper presents the lexis of sports communication register as it is represented in the Dictionary of Slovak Neologisms that is currently being developed at the Institute of Slovak and Media Studies of the Faculty of Arts at the University of Prešov. Apart from a short introduction into the process of developing the dictionary and a theoretical background to the methodological approach that the dictionary is based on, the paper presents the neological lexis of sports communication register in terms of their nomination as well as the character of the new vocabulary that emerges in this field.

Príspevok bol vypracovaný v rámci grantového projektu VEGA 1/0433/16.

Slovníková príloha:

Príloha obsahuje výklad významu menej rozšírených neologických jednotiek zo ŠKR, ktoré sa uvádzajú ako príklady na rozoberané javy v texte príspevku (porov. aj Benešová, 2016; Frigová, 2017; Hriceňáková, 2016; Horňáková, 2016; Lachová, 2017; Kampová, 2016; Károlyová, 2017; Koňáková, 2017; Kozáková, 2018; Muchálová, 2015; Nedorožčíková, 2017; Oboril, 2015; Pasierbová, 2017; Zozuľáková, 2016).

gól do šatne – gól strelený tesne pred prestávkou

halfpipe – umelo vytvorená dráha alebo prekážka, ktorá svojím tvarom (respektíve tvarom prierezu) pripomína písmeno U; U-rampa

helibiking – zjazd neprístupných horských terénov na horskom bicykli po dopravení sa na miesto štartu helikoptérou

heliboarding – zjazd neprístupných horských terénov na snowboarde po dopravení sa na miesto štartu helikoptérou

heliskiing – zjazd neprístupných horských terénov na lyžiach po dopravení sa na miesto štartu helikoptérou

jamkovisko – golfový green

kanadský zápas – športová disciplína, pretláčanie rukou s lakťami opretými o stôl, ktoré sa vykonáva v stoji

kangoojumps – špeciálne topánky, ktoré slúžia na cvičenie kangoorobiku a na iné športové aktivity; klokanie topánky

kangoorobic – aerobik, ktorý sa cvičí v odpružených topánkach, pričom pohyb v nich pripomína poskoky klokanov

kaňoning – športový zostup, sklz, preplávanie trás horských tokov, vodopádov v skalných kaňonoch

kitesurf – plavák v kombinácii s riadením, spojený so „šarkanom“, ktorý oblúkovitou konštrukciou pripomína padák

kobudo – bojové umenie, pri ktorom sa využívajú bojové techniky so zbraňami

kombiňák – kto preteká v združenej disciplíne letnej severskej lyžiarskej kombinácie

konferencia^{neosém.} – (v americkom prostredí) vrcholová súťaž športových družstiev

kotol^{neosém.} – skupina športových fanúšikov, ktorá sa schádza vo vyhradenom sektore štadióna a povzbudzuje svoje mužstvo skandovaním, vlajkami a pod.

kôš^{neosém.} – (vo vrcholovej súťaži) výkonnostná skupina, do ktorej sa zaraďujú futbalové mužstvá podľa určených pravidiel

lifter – športovec, ktorý sa venuje silovému trojboju ako šport. disciplíne

mamut^{neosém.} – veľký lyžiarsky skokanský mostík

neamatér – hráč s poloprofesionálnym štatútom

night session – tenisové stretnutie, ktoré sa hrá večer pri umelom osvetlení

nordic walking – chôdza svižným tempom pre udržanie kondície

odpalisko – miesto na golfovom ihrisku, odkiaľ sa odpaľuje loptička

okruh^{neosém.} – (v tenise) séria turnajov nasledujúcich po sebe

parasailing – plachtenie nad vodnou hladinou na padáku, ktorý je ťahaný člnom

play-off – séria vylučovacích zápasov o konečného víťaza v závere súťaže

play-out – séria zápasov hraných o zotrvanie v skupine

quarterback – rozohrávač v útoku, kľúčový útočník v americkom futbale

quarterpipe – (v snowboardingu, skateboardingu) umelo vytvorená dráha alebo prekážka, ktorej tvar pripomína polovicu písmena U

race – slalomová jazda na snowboarde

ricochet – hra najmenej dvoch hráčov, ktorí odrážajú raketami loptičku od steny

ringo – kolektívna hra, kde sa gumový krúžok prehadzuje na ihrisko súpera cez sieť

rodeo^{neosém.} – (vo vodných športoch) piruety, obraty, figúry napr. na športových lodiach, kajakoch, raftoch a pod.

rogaining – extrémny vytrvalostný bežecký šport založený na navigácii v teréne, pričom úlohou dvoj- až päťčlennej hliadky je nájsť v určitom časovom limite pomocou mapy a kompasu čo najviac kontrolných bodov

rope jumping – šport, v ktorom sa, visiac na lane, behom zdolávajú kolmé steny alebo masívy

satelit^{neosém.} – turnaj, ktorý je potrebné vyhrať pre ďalší postup na hlavný turnaj; satelitný turnaj

skimboarding – jazdenie na skimboarde na vlnách pri odlive tesne pri brehu

skitouring – lyžovanie v náročnom vysokohorskom teréne

skysurfing – športová disciplína, jazdenie na skysurfe (špeciálnej doske v tvare krátkej širokej lyže) vo vzdušných prúdoch po výskoku z lietadla; nebeský surfing

slackline – športová disciplína, v ktorej sa balansuje na špeciálnom lane upevnenom medzi dvoma stromami v menšej či väčšej výške

snowrafting – jazda v gumenom člne, rafte, na snehu

snowsailing – lyžovanie, pri ktorom je lyžiar brzdený malým padákom

snowtubing – jazda na snehu na špeciálnej gumovej duši

spinner – špeciálny stacionárny bicykel určený na cvičenie

step – špeciálny stupienok používaný pri cvičení stepaerobiku

stop and go – zastavenie pretekárskeho vozidla v boxoch na určitú dobu, zväčša na desať až pätnásť sekúnd, ako trest za porušenie pravidiel

strieborný gól – gól, ktorý padne v predĺžení nerozhodného zápasu a rozhodne o jeho víťazovi, pričom sa predĺženie dohrá do konca, zväčša pätnásť minút

supreme – umelohmotný povrch, ktorý sa používa ako podlahová krytina v tenisových halách

ťahač – silné motorové vozidlo určené na ťahanie ťažkých príviesných alebo vlečných vozidiel špeciálne upravené pre športové súťaže a preteky; truck

tarzaning – prekonávanie horských roklín, priepastí, skalných cestičiek prechádzaním po pripravených lanách alebo lanových mostoch, spúšťaním sa po lanách a pod.

tejpovanie – liečebná metóda, pri ktorej sa na kožu lepia elastické pásy podobné náplastiam s cieľom spevniť svaly a kľby

thajbox – box patriaci k bojovým športom, pri ktorom sa používajú údery päsťami, pažami, lakťami, kopy kolenami, nohami

truck – porov. ťahač

ultras – skupina fanatických futbalových, príp. hokejových fanúšikov, ktorá sa vyznačuje krajne neprístojným, agresívnym správaním

véčkar – skokan na lyžiach využívajúci techniku s názvom V-štýl (skok, pri ktorom poloha lyží pripomína písmeno V)

vychytaná nula – zacytenie všetkých striel mierených na bránu

wakeboarding – akrobatické jazdenie na wakeboarde na vlnách, ktoré vytvára motorový čln, ktorý wakeboardistu ťahá

warm-up – začiatková, prípravná, zahrievacia fáza cvičenia, tanca, pretekov ap.

zlatý gól – prvý gól, ktorý padne počas predĺženia futbalového zápasu a rozhodne tak o víťazovi

zorb – veľká nafúknutá plastová guľa určená na nekontrolované spúšťanie sa zo svahu alebo po vode

zorbíng – kotúľanie sa v zorbe zo svahu alebo po vode